

Valstī

Problēmas. Risinājumi

Pārskata galvenā redaktore Māra Simane
Foto: Māris Kaparkalejs, "LV"

Cik droši jūtas cilvēki Latvijā

Pagājušā gada nogalē, 15. decembrī, Ņujorkā svīnīgā ceremonijā ANO Attīstības programmas godalgā par izeilību tautas attīstības izpētes inovācijā saņēma Latvijas izstrādātājs Pārskats par tautas attīstību. Jāpiebilst, ka godalga saņemta tikai četrās valstīs. Šādus pārskatus regulāri izstrādā daudzas ANO dalībvalstis, Latvijā pirmais tapa 1995. gadā. Jaunākā pārskata izstrāde piedalījās ne tikai Latvijas zinātnieki, pētnieki, tautasaimnieki, bet arī pirmo reizi bija pieaicināti psihologi, tika veiktas plašas iedzīvotāju aptaujas.

Kā "Latvijas Vēstnesim" stāsta pārskata galvenā redaktore Māra Simane, tautas attīstība darbā tika aplūkota no cilvēkdrosības viedokļa, pētot, cik droši (šā vārda visplašākajā nozīmē) jūtas Latvijas iedzīvotāji. Balvu par inovatīvu pieeju jāva saņem ne vien cilvēkdrosības tēma, kas ir aktuāla visai pasaulei, bet tās aplūkums. Proti, pārskata uzmanība vērsta ne tikai uz tradicionālajām drošības problēmām – bruņotiem konfliktiem, noziedzību, bet arī uz personīgo cilvēku drošības izjūtu. Kā stāsta M.Simane, inovatīvi ir aplūkot tieši šo cilvēku subjektīvo drošības vai nedrošības izjūtu vi-
sās dzīves jomās, sākot ar ģimeni un beidzot ar apkārtnes vides drošību.

Kas ir drošumspeja

Pārskata autori ir radījuši īpašu terminu – drošumspeja. M.Simane skaidro, ka tā ir cilvēka spēja nezaudēt drošības sajūtu un prasme to atgūt, ja tā kādu subjektīvu vai objektīvu iemeslu dēļ ir zudusi. Kā uzsvēr M.Simane: tikai dzīve, kas brīva no bailēm, dod cilvēkiem iespēju dzīvot pārtikuši, veselīgi un zināšanām bagātu mūžu. Latvijā šī tēma ir īpaši aktuāla tādēļ, ka mūsu valsts pēdējos piecpadsmit gados ir pie-

Pārskata autori vēlējas no-skaidrot, no kā cilvēki baidās, cik intensīva ir nedrošības izjūta un kāds ir indivīda drošības sliekšnis. Diemžēl, kā rāda iedzīvotāju aptaujas, nav tā, ka cilvēks justos nedrošs tikai vienā jomā, parasti šīs bailes pārdāj visu dzīvi. Kā stāsta M.Simane, zema drošumspeja ir piemēram, sievietēm, kas ciešas no vardarbības. Vinas jūtas nedroši it visā – attiecības ar cilvēkiem, savā profesionālajā darbā, bieži šaubās arī pašas par sevi un savas rīcības pareizību.

Pārskatā cilvēku drošumspeja tika vērtēta no septiņiem aspektiem. Pirmais – veselība (subjektīvais vērtējums par personīgo veselības stāvokli, veselības aprūpes pieejamību). Otrais – ekonomiskā drošība (ienākumu pietiekamība, pārdzīvība, nodarbinātības pārdzīvība, konkurētspēja). Trešais – personīgā, fiziskā drošība (bailes no vardarbības, noziedzības līmenis, satiksmes negadījumi). Ceturtais – ekoloģiskā drošība (vīdes piesārņotība Latvijā, valdības spēja risināt vides problēmas). Piektais – uzturdrošība (pārtikas pieejamība, kvalitāte). Sestais – kopienrošība (ģimenes stabilitāte, spēja iesaistīties sabiedriskos tīklos). Un septītais – politiskā drošība (cilvēku pamattiesību ievērošana, uzticēšanās valdībai, korupcijas izjūtāmība).

Lielākās bažas par veselības aprūpes pieejamību

Iedzīvotāju aptaujas liecina, ka cilvēki visvairāk bazjas par veselības aprūpes pieejamību un savu ekonomisko drošību. No 32 iespējamajiem draudiem visvairāk respondentu (83%) bazjas, ka saslimšanas gadījumā nevarēs samaksāt par ārstēšanos, tikpat daudzi uzskata, ka nesāpams kvalitatīvu medicīniskos pakalpojumus. 73% aptaujāto uztraucas, ka varētu palikt bez iztikas līdzekļiem, bet 61% baidās zaudēt darbu. Aptaujas rāda, ka sievietes jūtas vairāk apdraudētas nekā vīrieši. Piemēram, bailes palikt bez mājokļa izjūt 60% sieviešu un 48% vīriešu. Šīs cilvēku subjektīvas izjūtas lielā mērā atdāj neatrīsnātās lietas valsts politikā. Piemēram, 3 gadius veca skolotāja, jautāta, kas viņai liek izjust nedrošību, atbild – pēdējās dienas pirms algas, kad vairs nav naudas. M.Simane gan stāsta, ka bieži vien cilvēku bazjas ir pārspētas. Tas tikai apliecina, cik ļoti svarīgi ir iedzīvotājiem informēt par viņu tiesībām un iespējām.

Realitāte ir nevis tā, kas rakstūta plānos, bet tā, ko izjūt cilvēki.

Pārskats atkāļ, ka ir cilvēku grupas, kurām ir īpaši zema drošumspeja. Autori izdala 6 visapdraudētākās grupas: cilvēki ar

zemu ienākumu līmeni (2 – 40 lati mēnesī uz vienu ģimenes locekli), sievietes, cilvēki, kuri uzskata, ka attiecības ar citiem jābūt ļoti piesardzīgiem, cilvēki, kuri ir neapmierināti ar dzīvi kopumā, cilvēki, kuriem ir slikta veselība, Latgales reģionā dzīvojošie. Kā stāsta M.Simane, pārskats rāda, ka pensionāri nebūt nav apdraudētākie, jo viņiem ir paredzami un regulāri ienākumi.

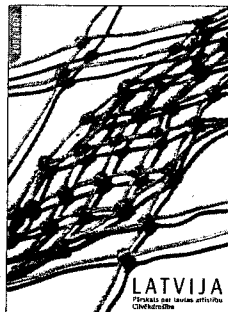
Drošību rada sadarbība

Pārskatā redzami arī vairāki faktori, kas veido cilvēku drošumspeju. M.Simane uzskata: lai cilvēki justos droši un labi, viņiem skaidri jāzina, par ko ir atbildīga valsts un par ko jāatbild katram pašam. Iedzīvotājiem jābūt informētiem par savām tiesībām un iespējām. Aptaujas rāda: jo zinātkāks ir cilvēks, jo labāka viņa izglītība, jo drošāks un pārliecinātāks viņš jūtas savā dzīvē. Pārskata autori izdala 5 drošumspejas faktorus. Viens no būtiskākajiem – pozitīvas personīgās īpašības: pārliecība par iespējām ietekmēt apstākļus, uzņēmība, pašcieņa, veselība, ticība Dievam (īpaši uz to norāda Latgales ie-

83% respondentu bazjās, ka saslimšanas gadījumā nevarēs samaksāt par ārstēšanos.

dzīvotāji), pieredzes apzīņa. Nākamais svarīgākais aspekts ir pozitīvākas tuvākās attiecības (ģimene). Aptaujas liecina, ka daudziem iedzīvotājiem (galvenokārt sievietēm un bērniem) galvenais nedrošības avots ir varmācība ģimenē. Apdraudētība ģimenē cilvēku dara sociāli vārgu, grauj viņa pašcieņu un pārliecību. Bērnam, kurš ģimenē jūtas mīlēts un pasargāts, veidojas daudz spēcīgāka drošumspeja un pārliecība par saviem spēkiem nekā tiem bērniem, kurus ģimenē pazemo, kuriem vecāki nemīlīgi liek izjust mazvērtības kompleksus un vainas apzīni. Pārējie drošumspejas faktori ir ekonomiskā drošība, tīkspēja un uzticēšanās valsts un starptautiskajām organizācijām.

Tīkspēja ir prasme veidot sabiedriskos kontaktus, piemēram, iesaistīties nevalstiskajās organizācijās kādas problēmas risināšanā. Tas ir pilsoniskās sabiedrības pamatu pamats. Kā labu piemēru M.Simane minēja vecāku organizāciju Rīgā un Jelgavā, kas nevis tikai pasīvi bazjas par savu bērnu drošību, bet ir izstrādājuši savu tādevoto drošumsstratēģiju, proti, dara visu, lai justos drošāk. Aptaujas autori respondentus pēc to atbildēm varēja iedalīt divās grupās: aktīvie, kas vēlas paši rīkoties, un pasīvie, kas gaida, ka kāds cits (valsts, policija utt.) par viņiem parpēšies. Jāpiebilst, ka pirmo drošumspeja ir daudz augstāka. Pētījumi liecina, ka iesaistīšanās sabiedriskos tīklos

Spēja iesaistīties sociālos tīklos būtiski palielina cilvēku drošību

(nevalstiskās organizācijās) īpaši vairo drošumspeju cilvēkiem ar zemiem ienākumiem. Tāpat invalīdi, kas aktīvi darbojas savās sabiedriskajās organizācijās, jūtas drošāki un mazāk atstumti. M.Simane uzskata, ka sabiedrība vēl nav atgūvusi pēc padomju gados uzņemto kolektīvisma un tādēļ iegrimusi otrā grāvī – pārspīlētā individualismā. Jau skolās būtu cilvēki jāmaca savstarpēji sadarboties kopējās problēmas risināšanā, kas ir daudz produktīvāk nekā raudāšana vienatnē.

Tas ir nozīmīgi arī valsts attīstībai. Jo dažādāki cilvēki savstarpēji sadarbojas, jo dažādākas un interesantākas idejas rodas. Diemžēl Latvijā bieži konkurence – šķelšanās gūst virsroku pār sadarbību, cilvēkiem trūkst šo iemaņu.

M.Simane uzskata, ka abos līmeņos – personīgajā un valstiskajā – ir jānotiek drošuma stratēģijām. Tas nozīmē – jāidentificē iespējamie draudi un jāstrādā pie tā, lai to iespējāmību samazinātu. Vienkārs piemērs. Gandrīz puse aptaujāto baidās no inficēšanās ar HIV/AIDS. Taču draudu apzināšanās ir tikai pirmais solis. Tālāk katram jāizstrādā savi noteikumi, kas dzīvē jāievēro, lai šis risks būtu pēc iespējas minimāls. Pārskats ir inovatīvs tieši ar to, ka uzrunā ne tikai valsts institūcijas (kas ir tradicionāli), bet ikvienu sabiedrības locekli, mudinot, pirmkārt, jau pašu darīt visu iespējamo, lai savu nedrošību pārvarētu.

Viena no problēmām ir iedzīvotāju zemā uzticēšanās valsts institūcijām. Cilvēki netic, ka no tām saņems palīdzību. Te ir svarīgas divas lietas: jau minētā cilvēku informēšana un korupcijas izskaušana.

Gan indivīda, gan valsts kopumā drošumspeju ļoti ietekmē globalizācija. Kā piemēru M.Simane min Singapūru. Tā ir ļoti attīstīta valsts ar zemu bezdarba līmeni. Taču nupat to sāk ļoti ietekmēt kaimiņvalstis notiekošais. Indija atņem darbu, sāk dominēt informācijas tehnoloģiju jomā, ķīnieši ir konkurētspējīgāki ražotāji. Lidz ar to Singapūrai ir ļoti nopietni jādomā par savu tālāko nīšu. Tas pats attiecas uz Latviju. Savā attīstībā mēs nevaram nepemt vērt, kas notiek kaimiņvalstīs. Arī Latvijai ir ļoti svarīgi atrast savu nīšu.

M.Simane ir pārliecināta, ka viens no galvenajiem valdības uzdevumiem, kā rāda pārskats, ir sakārtot veselības aprūpes sistēmu, panākt, lai cilvēki tai uzticētos. Kā uzsvēr pētījuma galvenā redaktore, realitāte ir nevis tā, kas rakstūta plānos, bet tā, ko izjūt cilvēki.

Rūta Kesnere, "LV" ruta.kesnere@vestnesis.lv

